

ค้นหาความหมายในเรื่องปรัมปรา (30)

โดย ศ. กิริติ บุญเจือ
มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น
ราชบัณฑิตยสถานปรัชญา

เทพนายช่าง

เทพนายช่างหรือช่างของเทพมีนามในหมู่ชาวกรีกว่า Hephaistos (หิฟายทัส) แปลงเป็นรูปละตินว่า Hephastus (หิเฟสเทิส) ชาวโรมันถือว่าเป็นองค์เดียวกับเทพแห่งภูเขาไฟของตนคือ เทพเวิลแคนนิส (Vulcanus) แปลงเป็นภาษาอังกฤษว่า วุลคาน (Vulcan) ชาวอิตาเลียนถอดเป็นวอลคาโน (Volcano) ให้มีความหมายว่าภูเขาไฟด้วย กลายเป็นศัพท์ภาษาอังกฤษ Volcano เวิลแคนโนว์ ด้วย

คำภาษากรีก Hephaistos แปลงมาจากศัพท์ hemero-phaiostos แปลว่าผู้ฉายแสงในเวลากลางวัน ซึ่งจะหมายเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้ นอกจากสุริยเทพ ก็หมายความว่าเคยเป็นนามสุริยเทพของชาวกรีก อย่างน้อยก็เผ่าหนึ่งมาก่อน คู่กับเทวีธินีซึ่งเคยเป็นจันทรเทวี ก็อาจจะเป็นเผ่าที่ครอบครองเกาะเลมโนส (Lemnos) ทั้งหิเฟสเทิสและธินีต่างก็ได้รับการนับถือจากชาวกรีกดั้งเดิมว่าเป็นผู้สอนให้มนุษย์รู้จักทำเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ในกรุงเอเธนส์มีอยู่หลายวิหาร มีแท่นบูชารับความศักดิ์สิทธิ์ของทั้งสอง เทวีธินีได้แต่สอนแต่ไม่ทำ ส่วนหิเฟสเทิสทั้งสอนทั้งทำ มีเบ้าหลอมใหญ่อยู่ภายในภูเขาไฟเอเทเนอบนเกาะซีซิลี

กำเนิดของเทพองค์นี้มีมาจาก 2 สาย สายแรกโฮเมอร์ยกให้เป็นโอรสอันเกิดอย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรมของเทวราชซุสกับเทวราชินีฮีเรอ อีกสายหนึ่งเล่าไว้ตื่นเต้นมากกว่า คือเป็นโอรสของเทวีฮีเรอแต่ฝ่ายเดียว ทั้งนี้เพื่อไม่น้อยหน้าซุสที่เกิดเทวีธินีพระเคียรโดยหิเฟสเทิสช่วยผ่ากะโหลกให้ ฮีเรอจึงต้องมีโอรสโดยไม่ต้องง้อพระสวามีเช่นกัน ทั้ง 2 สายมาจาก 2 ทางไหลมารวมกันตรงชะตาของหิเฟสเทิสที่ว่าเกิดมาอัปลักษณ์ ไม่ถูกพระทัยพระมารดาฮีเรอ ด้วยแรงผิหวังที่เสียเหลี่ยมพระสวามีที่ได้ธิดาธินีงดงาม ส่วนตนได้โอรสอัปลักษณ์ อารามกริ้วจึงจับทารกโยนลงจากยอดเขาโอลิมเพิส เทพบุตรน้อยลอยละลี้วลงมาจากสวรรค์สู่ผิวโลก โชคยังช่วยให้ตกลงในทะเลใกล้เกาะเลมโนส จึงรอดตาย นางน้ำธีเทิส(Thetis) และนางน้ำยูรีเนอมี (Eurynome) พบเข้าจึงนำเอาไปเลี้ยงในถ้ำใต้ทะเลจนเติบโตใหญ่ขึ้น กลายเป็นเด็กซุกซน ชอบเอาอะไรต่อมิอะไรมาทุบมาตีมาขัดมาเกลา จนได้สิ่งประดิษฐ์หลายอย่างที่ประโชชน์ต่อการดำรงชีวิตที่ดีของมนุษย์ ทั้งยังได้เครื่องประดับกายแปลกๆ ใหม่อยู่เป็นนิจ ชื่นไฉนที่มารดาเลี้ยงชอบพระทัยก็จะนำเอาไปใช้ประดับกาย ในงานเทวาสโมสครั้งหนึ่งธีเทิสใช้ปั้นปีกผมจากฝีมือของหิเฟสเทิส ซึ่งขณะนั้นมีอายุได้ 9 ชันษาเท่านั้น บังเอิญฮีเรอเห็นเข้าจึงซักไ้ถามเอาความจริงว่าได้มาจากไหน ทำไมถึงได้งามอย่างนั้นไม่เคยมีใครทำได้อย่างนั้นมาก่อนเลย ธีเทิสอดอดไม่อยากจะบอก เพราะกลัวจะไม่ปลอดภัยสำหรับเทพบุตรน้อยหิเฟสเทิส แต่ฮีเรอไม่ยอมลดละ ลงตั้งพระทัยจะค้นหาความจริงแล้ว ต้องได้ใน ที่สุดความลับก็แตก ฮีเรอเห็นทางได้เปรียบ จึงนำเอาไปชุบเลี้ยงบนยอดเขาโอลิมเพิส จัดหาเครื่องมือเครื่องใช้ให้ทุกอย่างตามต้องการ เช่น เตาหลอม โลหะสมบูรณ์แบบ 20 เตา เพื่อประดิษฐ์เครื่องประดับและเครื่องใช้แปลกๆ ใหม่ๆ ให้พระนางได้ใช้สอยอย่างพิเศษกว่าเทวีอื่นๆ ทั้งหมด ซึ่งเทพบุตรหิเฟสเทิสก็ตอบสนองเป็นอย่างดีด้วยใจรักและกตัญญูว่าเป็นพระมารดาของตน พระมารดาฮีเรอทรงเห็นใจครั้ง

เป็นหนุ่มควรแก่การหาคู่จึงทรงจัดการหาหญิงงามมาให้เป็นคู่ครอง คือเทวีแอฟรอดายทีผู้เกิดจากฟองน้ำในมหาสมุทร ความจริงนั้นเทวราชซุสต้องการได้เธอ แต่เธอปฏิเสธอย่างไม่มีเชื้อไข เทวราชทรงกริ้วหนัก จึงจับให้เธอแต่งงานงานเทพรูปชั่ว คือ

อิเฟสเทิสโดยที่เธอไม่เต็มใจ เพื่อเป็นการประชด เธอจึงสาส์อนไม่เลือกว่าเป็นเทพหรือมนุษย์ อิเฟสเทิสแม้มีคู่ก็ต้องอยู่เดียวดายเอกาต่อไป ฆ่าเวลาด้วยการตีเหล็กและหลอมโลหะเพื่อไฉ่งานฝีมือไว้ปลอบใจตนเอง แต่แล้วก็เกิดเรื่องใหญ่ขึ้นจนได้ เมื่อเทพเทวีแห่งสวรรค์เกิดพร้อมใจกันเพื่อการครองบัลลังก์ของเทวราชซุส ร่วมใจกันยึดอำนาจแต่ความแตก ตัวการทั้งหลายถูกลงโทษตามโทษานุโทษ อิเรอมเหล็ชของพระองค์เองเป็นตัวการใหญ่จึงต้องทรงลงโทษมิให้เป็นเยี่ยงอย่างต่อไปในภายภาคหน้า ทรงมัดหัตถ์ทั้ง 2 โยงขึ้นกับก้อนเขาอิเฟสเทิสทนดูและสงสารพระมารดาไม่ไหว จึงเข้าเฝ้าซุสของพระเมตตา แทนที่จะพระทัยอ่อนกลับทรงกริ้วหนักขึ้น จับซุสได้โยนกระแทกลงกับพื้นดิน อิเฟสเทิสลอยละลี้วลงมาอีกครั้งหนึ่ง คราวนี้โชคไม่ดีเหมือนครั้งก่อน คราวนี้ตกลงลงโขดหินแห่งเกาะเลมบัส เนื่องจากได้พยายามยกเศียรไว้เท้าทั้ง 2 กระแทกลงกับพื้นแข็งอย่างจัง ทำให้กระดูกแตกแหลกเหลวทั้ง 2 ข้าง กลายเป็นเทพไร้ขา แต่มือและแขนทั้ง 2 ข้างปลอดภัยจึงต้องฝึกแขนและมือทั้ง 2 ทำการทุกอย่างเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า กล้ามเนื้อแขนทั้ง 2 ข้างจึงแข็งแรงและใช้เวลาทำช่างฝีมืออย่างทุ่มเทเพื่อแก้เหงา ฝีมือช่างจึงละเมียดละไมและรู้จักค้นคว้าได้เนบเนียนยิ่งขึ้น ในที่สุดก็สามารถใช้ทองคำสร้างขาเทียมขึ้นใช้เดินเป็นผลสำเร็จ จึงสามารถเดินเหินได้เป็นปกติเป็นที่ยอมรับของเทพเทวีทั้งหลาย ถึงกับมาว่าจ้างให้ทำโน่นทำนี่ตามสั่งอยู่ไม่ขาดสาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หอก ดาบ หลาว แหวนที่เป็นอาวุธ รวมทั้งพานไถ และอุปกรณ์ทำเกวียนและรถเทียมม้า เมื่อทรงพระทัยดีนำผลงานวิจัยมาเผยแพร่แก่มวลมนุษย์ อารยธรรมก็ตามมาตามลำดับจึงได้ชื่อว่าเป็นองค์อุปถัมภ์ของช่างฝีมือทั้งหลายรวมทั้งศิลปินด้วยการที่ถูกคู่ตุนาหงั้น คือเทวีแอฟรอดายทีปล่อยปละละเลย ทำให้อิเฟสเทิสเปล่าเปลี่ยวใจ แม้จะพยายามข่มด้วยการทุ่มเททำงานช่าง การต้องการความรักถูกเก็บกดอยู่นับวันแต่จะมากขึ้น กล่าวถึงเทวีธินีผู้เกิดจาเศียรของเทวราชซุส โดยอิเฟสเทิสช่วยจามด้วยขวานจนเศียรแตก เธอเป็นสัญลักษณ์แห่งความปรีชาฉลาดของซุส เธอเป็นผู้เข้มแข็ง เชื้อมั่นตัวเองสูง กล้าทำควดแม้แต่เทพสมุทรโพซายตัน เธอจึงได้รับการยกย่องเป็นผู้อุปถัมภ์การต่อสู้เพื่อความเป็นธรรม เธอมีความรอบรู้รอบตัวมาก ปวารณาตัวเป็นโสด เพื่ออุทิศเวลาช่วยประชาชนให้อยู่ดีมีสุขได้สะดวกอยู่มาวันหนึ่งเธออยากได้เสื้อเกราะประจำกาย จึงเดินทางไปหาเทพบุตรอิเฟสเทิสให้ช่วยวัดตัวทำให้ตามขนาด ขณะนั้นอิเฟสเทิสกำลังทำงานอยู่บนเกาะในท้องที่ของเทพสมุทรโพซายตัน พอเทพสมุทรรู้ความประสงค์ของเธอจึงถือโอกาสแก้แค้นและอยากจะปราบความหยิ่งของเธอที่ภูมิใจว่าสามารถรักษาตัวรอดได้ไม่ง้อใคร จึงบอกกับเทพบุตรอิเฟสเทิสว่าธินีมาครั้งนี้เพราะปฏิพัทธ์ในความแข็งแรงเป็นบุรุษเพศของอิเฟสเทิส ที่อยากได้เกราะเป็นเพียงเหตุผลบังหน้าเพื่อหาโอกาสมาหาอย่างไม่น่าเกลียดเท่านั้นเอง อิเฟสเทิสเชื่อสนิท จึงเตรียมต้อนรับเธอ และรับทำงานให้อย่างเต็มใจ โดยขอเพียงมิตรภาพเท่านั้นก็เพียงพอแล้ว เธอคิดว่าเขาจะทำให้ฟรี ก็ไม่ว่าอะไร ครั้นทำเสร็จและมอบให้ถึงมือ เธอก็แหม่มสรวลให้อย่างงาม อิเฟสเทิสสุดจะยับยั้งอารมณ์ จึงรวบรัดปลุกปล้ำเธอแบบไม่ต้องพูดพร้อมทำเพลง รับประทานอาหารโดยไม่รีรอให้เสียเวลา แต่เธอแข็งแรงพอที่จะผลักเขากระเด็นออกไปอย่างไม่เป็นท่า แต่ไม่พ้น เธอรู้สึกมือสุจริตอยู่บริเวณสะโพก เธอรีบสัดทิ้งลงดิน เจ้าแม่ธรณีเลยรับกรรม ต้องอุ้มท้อง โอรสของ

เทพบุตรอิเฟสเทิสด้วยความรู้สึกขะเขยงอย่างยิ่ง โอรสที่เกิดมาก็น่าเกลียดยิ่งกว่าผู้เป็นพ่อ เพราะตัวเป็นงูหัวเป็นคน ดูไม่จัดจนวันตาย รูปชั่วตัวเป็นงู แต่ก็มีความแข็งแรงอย่างเจ้าพ่ออิเฟสเทิส มีความเฉลียวฉลาดอย่างเจ้าแม่อธีนิ และมีความรอบคอบบึกบึนอย่างเจ้าแม่ธรณี แต่เจ้าแม่ผู้รับฝากครรภ์โดยจำใจ ประกาศไม่ยอมรับผิชอบเลี้ยงดูเทวีอธีนิจึงรับมาเลี้ยงจนเติบโตเป็นหนุ่มได้แสดงความสามารถประดิษฐ์รถม้าศึกจนใช้งานได้ จึงได้รับการอัญเชิญขึ้นครองราชย์เป็นปฐมกษัตริย์ ของนครรัฐเอเธนส์ รงสอนให้ประชาชนรู้จักการระเจ้าแม่อธีนิ อีกกระแสนึงเล่าว่า เชื้ออสูจิตกลงบนหิมะขาวข้างภูเขา ก่อให้เกิดรูปแกะสลักของเทพและเทวีต่างๆ จึงมีผู้ตีความว่านักปราชญ์กรีกเขาแสดงฝีมือลายมือไว้บนรูปสลักหินอ่อนจำนวนมากมาย อันเป็นผลจากการที่บางคนรู้จักผสมผสานระหว่างความคิดสร้างสรรค์(จากอธีนิ) และฝีมือ(จากอิเฟสเทิส)

ฝีมือประดิษฐ์ของอิเฟสเทิสที่บันทึกไว้เช่น สร้างหุ่นผู้หญิงขึ้นจำนวนหนึ่ง เพื่อช่วยงานในโรงช่าง ทำโต๊ะ 3 ขา วิ่งให้ไปส่งของถึงที่เทพและเทวีช่วงขณะนั้น และวิ่งกลับบ้านได้แม่นยำเมื่อเสร็จธุระกิจ เป็นความเชื่อของนักรบมาแต่ไหนแต่ไรว่าอาวุธจะใช้ได้ผลต้องมีการปลุกเสก เพื่อมีประสิทธิภาพจากฤทธิ์อำนาจของเมืองบน และก็น่าสังเกตด้วยว่าเทพผู้อุปถัมภ์การทำอาวุธหรือเทพผู้สอนการทำอาวุธแก่นมนุษย์ มักจะขาพิการ ปรากฏเป็นความเชื่อของชนเผ่าต่างๆจำนวนมาก ตั้งแต่ภาคเหนือของยุโรปจรดใต้สุดของแอฟริกา เป็นเหตุให้ช่างทำอาวุธต้องรับสภาพว่าเป็นเงื่อนใจสำหรับอาชีพนี้ ดังนั้นถ้าไม่พิการก็จะต้องถูกทำให้พิการ แต่เหตุผลที่แท้จริงก็คือ ในสมัยโบราณถ้าวุ่นกันมากกว่า เมื่อเกิดศึกสงครามผู้ทำอาวุธจะวิ่งหนีไปเข้าข้างฝ่ายตรงข้าม จะทำให้เสียยุทธศาสตร์อย่างไร้ทางแก้ เหมือนชาวโรมันครึ่งพลพ่ายของเรือรบให้ติดอยู่กับที่ด้วยโซ่ตรวน หากเรือจมก็ให้จมไปกับเรือ ทั้งนี้เพราะกลัวว่าหากพวกนี้ทิ้งหน้าที่ เรือก็จะลอยลำแห่งเด่งหมด ประสิทธิภาพจะทำการใดๆ

หลายคนสันนิษฐานว่าการเดินจังหวะเร้าร้อนแบบแอฟริกัน คงได้มาจากการเดินของช่างแสวงหาอาวุธนี้เองที่ประกอบพิธีบวงสรวงเทพแห่งการทำอาวุธพวกนี้จึงต้องเดินเองทุกอย่างที่เขายกแล้วก็เลยกลายเป็นท่าเดินของคนชาติไปในที่สุด

ในประวัติศาสตร์ของชาวกรีก มีหลักฐานว่าชาวเกาะเลมโนสเป็นผู้รู้จักทำทองคำและทองเหลืองเป็นแห่งแรก และนำเข้าสู่เอเธนส์และแหล่งอื่นๆของชาวกรีกขณะนั้นอิเฟสเทิสก็ได้ เมื่อการทำโลหะกลายเป็นเรื่องสำคัญใหม่ที่ได้มาจากเกาะเลมโนส ชาวเอเธนส์ถึงกับยอมรับสร้างรูปเทพอิเฟสเทิสคู่กับเจ้าแม่อธีนิซึ่งเป็นที่นอมรับเทวีสูงสุดของเกาะมาก่อน ต่อมาเมื่อถูกกระแสความนิยมของชนชาติกรีกเผ่าอารยันให้รับเทวราชซุสและเทวราชินีอิเรโอเป็นเทพสูงสุด จึงต้องสร้างเทพประวัติให้อิเฟสเทิสและอธีนิ เป็นทายาทของเทพสูงสุดทั้งสองนั้นด้วยความจำเป็นที่ว่าผู้ทำอาวุธต้องขาเสีย เทพอิเฟสเทิสก็เลยต้องรับกรรมเป็นเทพพิการเพื่อรักษาตำแหน่งผู้สอนวิธีทำอาวุธไว้

ส่วนชาวเลมโนสต้องทนสอนนโยบายส่วนรวม จึงสร้างเทพประวัติให้เทพอิเฟสเทิสช่วยได้รับการเลี้ยงดูในถ้าได้ทะเลโลกเกาะเลมโนส ต้องชมว่าผู้สร้างเรื่องปรับประสามารถประนีประนอมเรื่องราวทั้งหลายได้แบบเนียนดีมาก ทุกอย่างจึงจบลงด้วยดีด้วยประการฉะนี้

บนเกาะเลมโนสมีภูเขาไฟซึ่งชาวเกาะเชื่อว่าเป็น โรงงานที่ตีเหล็กของอิเฟสเทิส มีบันทึกจากบิซอพ มิซาเลียส

(Bishop Mettusdius)ว่ามีภูเขาไฟพ่นลาวาในศตวรรษที่ 4 ซึ่งพ่นเรื่อยมาจนถึง คศ.1801 จึงได้สงบลง

www.kirti.bunchua.com